

Tegevus- ja füsioterapeudi roll taastusravis

Sirli Nurm,
Ave Männik

Räägime...

- Funktsiooni parandamine ja taastamine

Eesmärk

Patsiendi iseseisvuse ja elukvaliteedi parandamine:

- Tõsta patsiendi võimekust
- Eeldab patsiendi aktiivset osalemist

Funktsiooni taastamine: mil määral on see võimalik?

Funktsiooni taastamine
vs
kompensatsioon

Mis on funktsiooni taastamine?

- Suunamine, toetamine ja julgustamine teraapiaprotsessis, pöördumaks tagasi varem kasutatud strateegiate ja mustrite kasutamise juurde
- Niisiis... Peamine eesmärk on saavutada täielik taastumine, mis on võrdväärne vigastuseelse staadiumiga

GO BIG OR GO HOME!

Kolme tüüpi taastumine:

1. Spontaanne taastumine: *physiological clean-up* (ajafaktor)
2. „Kõik muu“ on sekundaarne peale plastilisuse
  - kompensatoorne taastumine (*negative-maladaptive*)
  - funktsionaalne taastumine (*positive-adaptive*)
3. Õpitud abituse ära hoidmine/vältimine

Plastilisus

- Aju võime end parandada ja töötada vastavalt kogemustele (keskkond, motivatsioon, praktika)

ROHKEM treeningut

=

ROHKEM PLASTILISUST!

- Timing is everything! Tuleb tunnetada, millal on patsient valmis uuesti õppima funktsiooni

Physiological clean-up'i perioodis ei ole intensiivne treening mõttekas, kuna võib suurendada kahjustust

Aastatepikkused uuringud on tõestanud, et plastilisus on olemas:

- Plastilisus raku tasandil on igal juhul olemas (1–2 mm kaardistatud muutused)
- Tundlikkus ei ole liigutuste sooritamiseks tingimata vajalik
- Aktiivsed vs passiivsed harjutused
- Pidev harjutamine / harjutustega soodustatav taastumine / plastilisuse suurendamine annavad tulemusi

Patsiendi käsitus:

- Õpitud abitust vältida!
- Rikastatud keskkond
- Keskkonna hindamine, väljakutsete pakkumine keskkonna näol
- Harjutused ja praktika (kordused)
- Teraapia peab muutuma relatiivselt funktsiooni taastumisega!

Teraapia korraldus:

- Esmalt õpitud mustrid ning seejärel väljakutsed
Can't go to the hardest place first!
- Oluline on uudse oskuse täielik omandamine ning valede mustrite kinnistumise vältimine
- Uue funktsiooni õppimine – erinevad väljakutsed arendavad paremini kui tuim kordamine

Johnssoni ja Ohlssoni uuring

Socialization and „free activity“

- 3 gruppi

Grupp A – grupeeritud isendid (rotid) + mänguasjad

Grupp B – grupeeritud isendid ilma mänguasjadeta

Grupp C – üksikisendid + jooksuratas

* mänguasjadeks olid tasakaalualused, rattad, objektid manipuleerimiseks või ühest kohast teise viimiseks

Grupi A isendid arenesid enim – väljakutsed, variatiivsus, praktika, sotsialiseerumine. Viimane pole ainuüksi piisav, kuid see on parem kui üksi olek ning ühe harjutuse kordamine.

Nudo uuring

Socialization and challenge

- 4 gruppi

Grupp 1 – üksikisendid + mänguasjad

Grupp 2 – mänguasjadeta grupeeritud isendid

Grupp 3 – grupp + mänguasjad, mida vahetatakse

Grupp 4 – mänguasjadeta grupp; lubati vaadelda gruppi 3

* mänguasjadeks olid tasakaalualused, rattad, objektid manipuleerimiseks ja kandmiseks

Grupp 3 arenes enim – väljakutse, mitmekülgsus, praktika ja sotsialisatsioon on vajalikud. Sotsialisatsioon ainsana ei ole arenguks piisav!

JAZZ HAMS

ICANHASCHEEZBURGER.COM 🍷 🍷 🍷

Regionaalhaigla

Inimuringud

- Taub (1993) – kroonilise insuldi patsiendid. Kontrollgrupil olid mõned protseduurid harjutustega
- Tavagrupp – funktsionaalsed tegevused halvatud käega 6h ja 14 päeva jooksul + terve käe immobilisatsioon
- Mõlemal grupil oli labakäe ja randme mõningane aktiivne liikuvus säilinud

- Tavagrupil ilmnes (üle 50% hulgas) vähemalt ühe mõõdiku paranemine juba esimese päeva jooksul
- Soorituse aeg paranes vähemalt 30%
- Märgatav paranemine neljandaks päevaks
- 2 aasta möödudes märkimisväärne paranemine
- Kontrollgrupis olulist paranemist ei täheldatud

Veel...

- Kahjustuse suurus ei pruugi ilmtingimata korreleeruda taastumisega
- Lokalisatsioon võib olla määravaks
- KNS-i parem vaskularisatsioon täiustab neuraalset reorganisatsiooni

Neuromuskulaarne elektristimulatsioon

Robotika

Body Weight Support treening

Füüsiline ja kardiovaskulaarne treening

Kui praktika on niivõrd oluline ja teraapia aeg väga piiratud, siis kuidas saame me tõsta efektiivsust?

Ideed:

- Funktsionaalsed ADL tegevused
- Tegevuste valik: unilateraalne; bilateraalne; bimanuaalne; avatud ahel; suletud ahel
- Strateegiad treeningpaigas ja kodus
- Kogu multidistsiplinaarse meeskonna koostöö
- Wii – oluline on patsiendi motiveerimine / motivatsiooni säilitamine

Võta koju kaasa sõnumid:

- Taastumise potentsiaal on suur – EELDA JA OOTA SEDA, KROONILISELT 😊
- Praktika on kriitiline ja peab hõlmama endas reaalseid tegevusi
  - Strateegiad ja harjutused kodus
  - Meeldetuletusvõtted (kleepsupaberid, küünelakk, kinnas, käte asendid jne)
- Meie roll on oluline!
  - Ära avalda kompensatsioonivõimalusi koheselt ja kui see on vajalik, siis tööta nende kõrvaldamise eesmärgiga
  - Pane paika mida tuleks harjutada – vajalikud tegevused – ja kuidas tuleks harjutada
  - Suuna, esita väljakutseid praktika käigus!!!
  - Korda tegevusi selliselt, et säiliks progressioon!

Me peame eeldama ja ootama taastumist ning kujundama sellist suhtumist ka patsientides!

more awesome pictures at THEMETAPICTURE.COM

Tegevusteraapia funktsionaalsete ADL tegevuste toetamiseks

- Funktsionaalsed ADL tegevused:
    - Personaalsed igapäevaelu tegevused (*PADL – personal activities of daily living, BADL – basic activities of daily living*)
    - Instrumentaalsed igapäevaelu tegevused (*IADL – instrumental activities of daily living*)
- N: toidu valmistamine, poes käimine

Personaalsed igapäevaelu tegevused (*PADL*):

- Liikumine
- Söömine
- Riietumine
- WC-toimingud
- Hügieen

Eluliselt olulised!

Alustada nendest!

Hemipleegia (-pareesiga) patsiendi *PADL* sooritamist takistavad tegurid:

- Motoorsed (füüsilised)
- Kognitiivsed (taju, tähelepanu jt)
- Sensoorsed (taktiilne, propriotseptiivne jt)
- Psühholoogilised (depressioon, ärevus)
- jt

Hemipleegia (-pareesiga) patsiendi *PADL* sooritamist takistavad tegurid:

- Peamisteks füüsilisteks probleemideks: halb tasakaal, ebaõiged liigutusmustrid, ebaloomulik koordineatsioon, normist kõrvalekalduv lihastoonus

Umbes 70%-l patsientidest (peale insulti) esineb erineva raskusastmega ülajäseme parees ning kuni 40%-le neist jääb mittefunktsioneeriv käsi, mis sageli on ka spastiline ja valulik (Insuldi taastusravi...2011)

Liikumine (1)

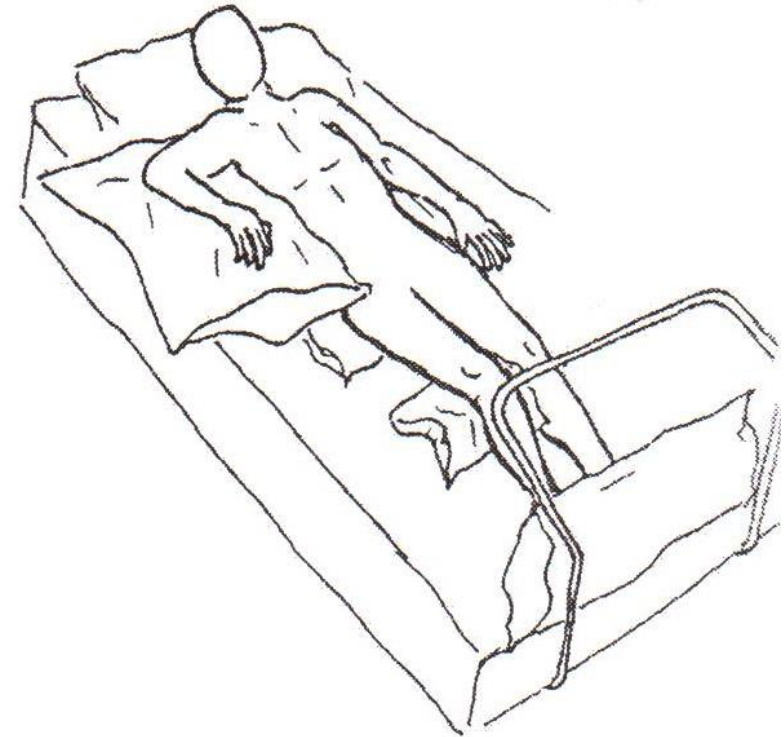
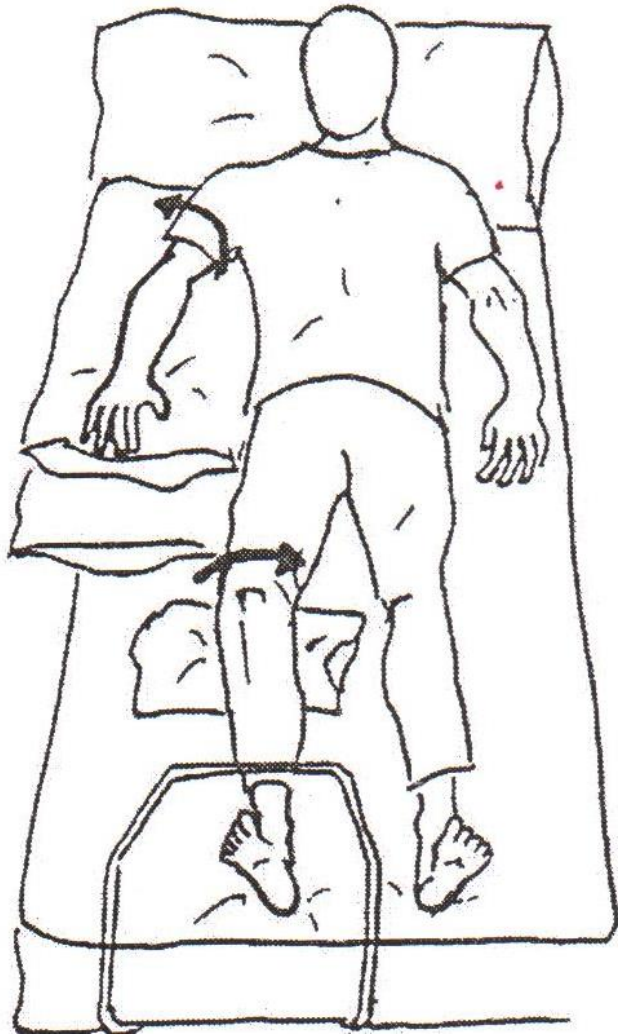
- Hõlmab voodis asendi muutmist, istuli tõusmist, püsti tõusmist, siirdumist voodi ning tooli (ratastooli) vahel, liikumist ruumis / ruumide vahel
- Väga oluline on õige kehaasend nii voodis lamades kui ka tegutsedes!
Aitab ennetada lamatiste, liigeskontraktuuride teket, säilitada lihastoonust, liigesliikuvust, leevendada spastilisust, toetab elutähtsaid funktsioone (hingamine, vereringe)
- Tähtis multidistsiplinaarse meeskonna koostöö
Märka, reageeri, küsi abi!

Mis on valesti?

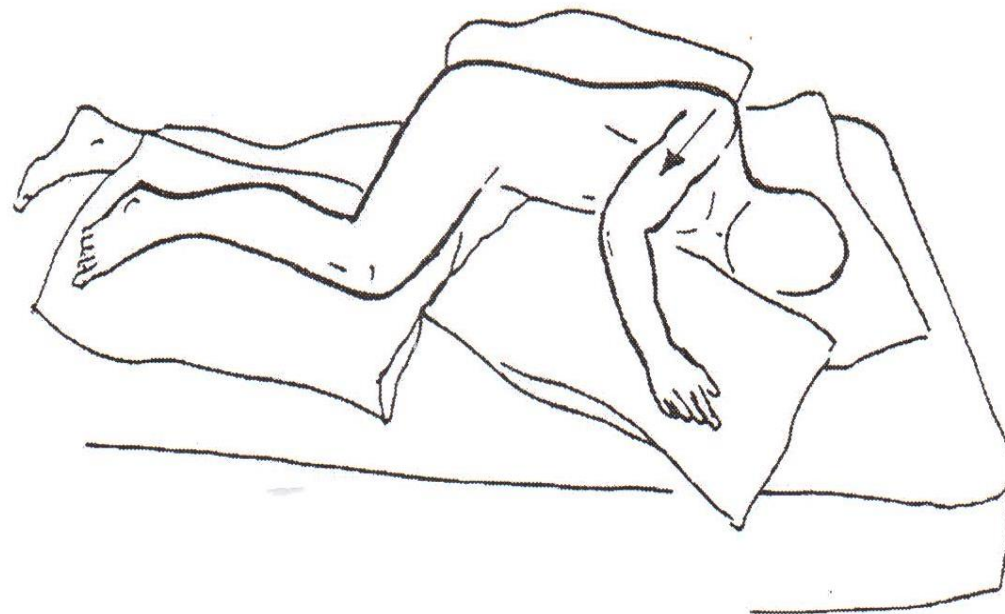
(parem hemipleegia)

Korrigeeritud kehaasend selili

Korrigeeritud kehaasend külili lamades

Liikumine (2)

- Siirdumiste treening on väga oluline funktsionaalne tegevus, mis soodustab mootorset kontrolli ning heaolu- ja iseseisvuse tunnet
- **Istuma tõusmine voodi servale** – selleks peaks patsient pöörama voodi äärel **kahjustunud küljele** (jälgida, et kahjustunud käsi ei jääks külje alla!); lükkama terve jalaga pleegilist jalga üle voodi ääre; samal ajal kui jalad liiguvad maha, peaks end terve käega istumisasendisse lükkama. Istudes tuleks kahjustunud käsi asetada sülle (voodile), et vältida õla subluksatsiooni. Vajadusel abistades.

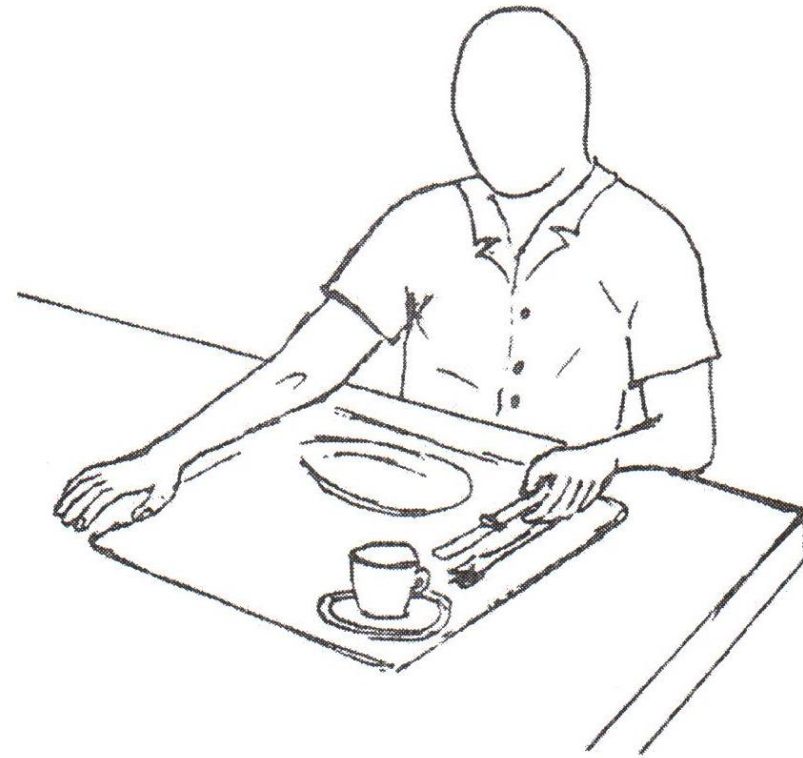
Söömine

- Söömine – toidu/joogi kättesaamine laualt ning selle manustamine
- Söömine olemuslikult ühe-käe-tegevus (v.a liha lõikamine, leivale või määrimine vmt)
- Millele pöörata tähelepanu?
- Neelamisfunktsioon, logopeed
- Söömise ajal hemipleegiline käsi laual (osaleb tegevuses, aitab säilitada sümmeetrilist kehaasendit)
- Võimalusel istudes voodiserval (vajadusel kehahoiu korrigeerimine patjadega), ratastoolis või käetugedega toolil jalad põrandal
- Probleemid toidu lõikamisel (taldrik libiseb või toit libiseb taldrikult ära)
- Võimetus toitu näha (neglekt, hemianopsia) – abivahendid, juhendamine

Söömine. Kas sellisel viisil?

Õige kehaasend söömisel

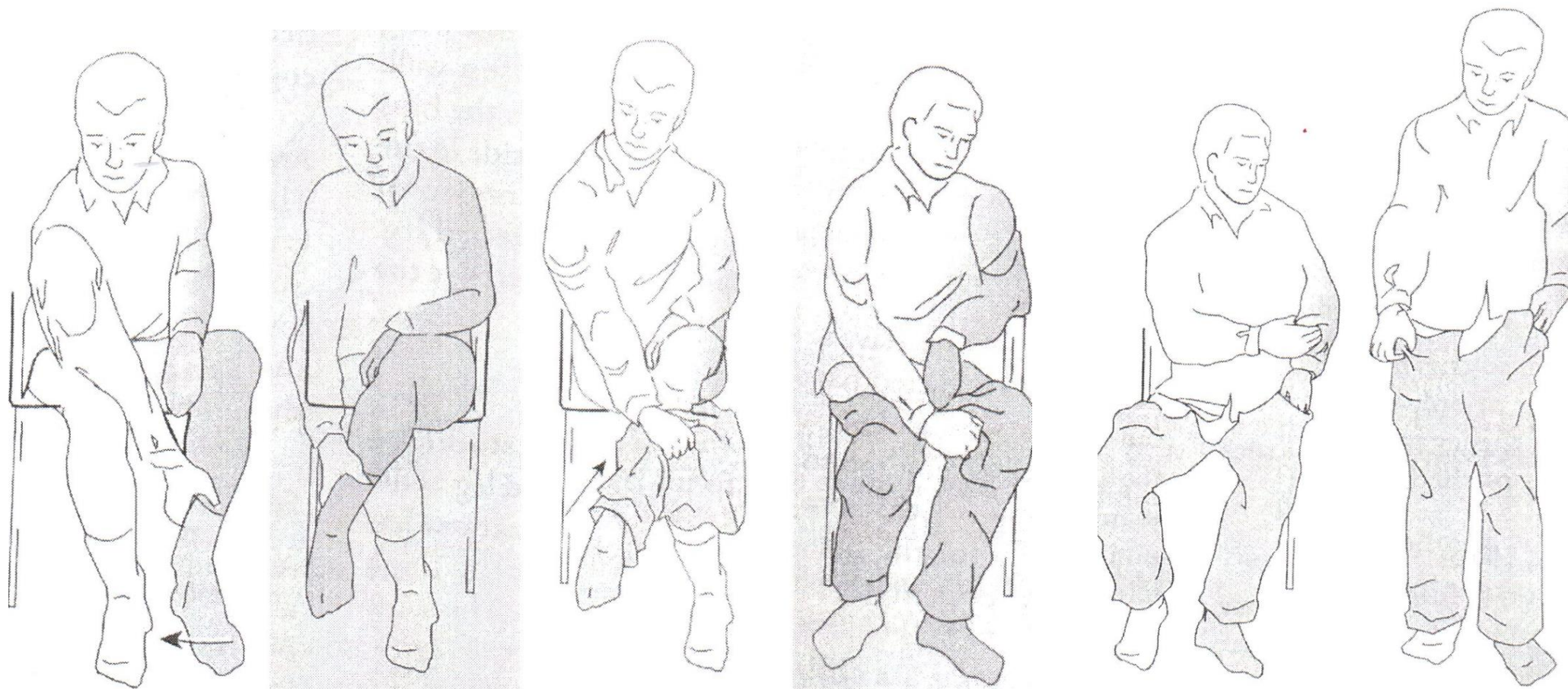
Riietumine

- Hõlmab ülakeha riietamist, alakeha riietamist, sokkide, kingade jalga panemist ning antud toiminguks vajalike asjade kapist/riiulilt kätte saamist (selgasaamine, äravõtmine)
- Oluline keha tasakaalu kindlustamine. Istuda (käetugedega) toolil, mitte voodis
- **Riietamist alustatakse hemipleegilisest/pareetilisest poolest**
- Ülakeha riietamisel kasutatakse:
  - üle õla meetodit
  - üle pea meetodit

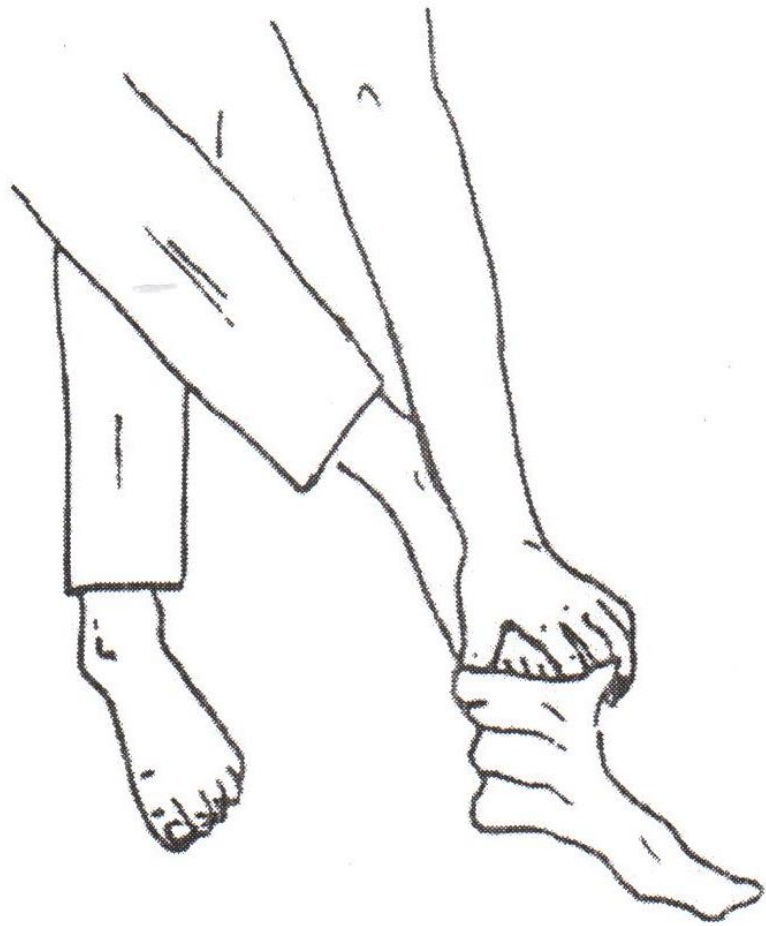
Riietumine – üle pea meetod (vasak hemi)

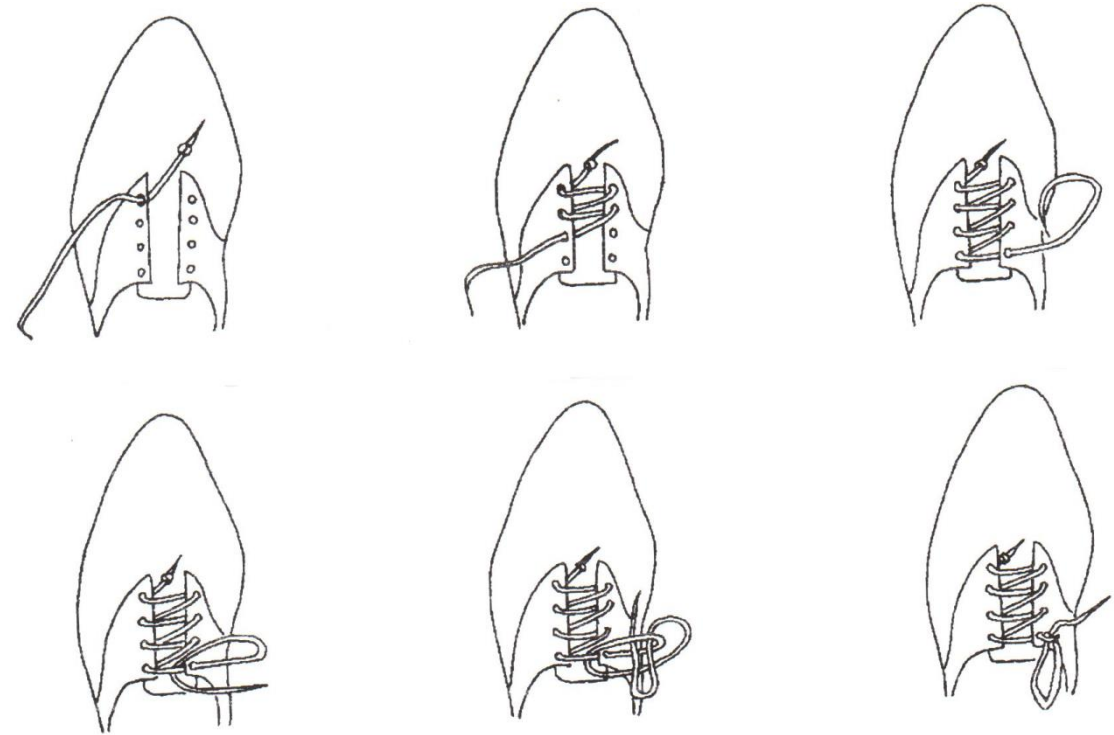
Alakeha riietamine – pükste jalga panemine (vasak hemi)

Sokkide jalgapanemine (parem hemi)

Kingapaelte sidumine (vasak hemi)

WC-toimingud

- Inimese eneseväärikuse seisukohalt on oluline võimalikult iseseisev WC-toimingute sooritamine
- Siiber/uriinipudel on parem kui mähkmed, potitool parem kui siiber jne. Oluline (võimalusel) liikumine alati suurema iseseisvuse poole!
- Abivahendid, keskkonnakohandused (WC-poti kõrgendus, käetoed, lahtilõigatud paber, meeldetuletus seinal kergesti ununevate etappide kohta nt kätepesu)

WC-toimingud

Hügieenitoimingud

- Käte, näo, keha, juuste pesemine ja kuivatamine. Hõlmab ka pesemisruumi minemist ja sealt tulemist
- Käte/näo pesu kraanikausi ees toolil istudes. Kraanikauss täita veega (kontrollida veetemperatuuri!)
- Hügieenitarbed kahjustunud kehapoolele! Fikseerida (teibiga jne)
- Kogu keha pesemisel kasutada duši- või vannitooli
- Vanni põhjas, dušipõrandal libisemisvastast matti

Käte, näo ja hammaste pesemine kraanikausi ääres

Esteetiline kehahooldus

Juuste kammimine, raseerimine, maniküür, pediküür, meikimine, meigieemaldus, naha hooldus, deodorandi kasutamine jne

Mõningad näited:

- Küünte viilimisel kinnitada viil suuremale liikumatule alusele (näiteks teibiga laua külge)
- Habemeajamine on turvalisem pardliga
- Hambaproteese saab pesta kraanikausi külge kinnitatud harjaga
- Küüsi lõigata stabiliseeritud küünetangidega
- Hambapastat kergem avada, kui kork on üleslükatav, mitte keeratav, pastat võib pigistada otse suhu või sobivale alusele ja kasta hari sinna sisse

Täna!
Küsimused?

